

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького

Факультет післядипломної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Т.в.о. перший проректор з
науково-педагогічної роботи
доцент І.І. Солонинко**

«___» _____ 2023 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА спеціалізації з фаху «Ортопедична стоматологія»

Кількість навчальних годин: Лекції — 56;
 Семінарські заняття — 72;
 Практичні заняття — 234;
 Разом — 362 годин. ECTS — 135

Обговорено та затверджено на засіданні
методичної наради кафедри хірургічної та
ортопедичної стоматології ФПДО

протокол № __21__
від «27» червня 2022 р.
Завідувач кафедри
професор, д.мед.н. Ю.В.Вовк

Затверджено на засіданні
методичної комісії
факультету післядипломної освіти

протокол № __1__
від «14» лютого 2023 р.
Голова методичної комісії
доцент, к.мед.н. О.Є. Січкоріз

ЛЬВІВ-2023

СКЛАД РОБОЧОЇ ГРУПИ

Розроблено робочою групою кафедри хірургічної та ортопедичної стоматології факультету післядипломної освіти Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького у складі:

- Вовк Юрій - голова робочої групи, доктор медичних наук, професор,
Володимирович завідувач кафедри хірургічної та ортопедичної стоматології факультету післядипломної освіти;
- Палков Тарас - член робочої групи, кандидат медичних наук, доцент
Андрійович кафедри хірургічної та ортопедичної стоматології факультету післядипломної освіти;
- Лещук Степан - член робочої групи, кандидат медичних наук, доцент
Євгенійович кафедри хірургічної та ортопедичної стоматології факультету післядипломної освіти;
- Лещук Євген - член робочої групи, кандидат медичних наук, доцент
Степанович кафедри хірургічної та ортопедичної стоматології факультету післядипломної освіти;
- Комариця - член робочої групи, кандидат медичних наук, в.о.
Олександра доцента кафедри хірургічної та ортопедичної стоматології
Йосифівна факультету післядипломної освіти;

Навчальний план та програма циклу спеціалізації з фаху «Ортопедична стоматологія» розроблені згідно з номенклатурою лікарських спеціальностей та згідно наказів МОЗ України від 07.05.2007 № 226 «Про вдосконалення та переробку матеріалів передатестаційних циклів та циклів спеціалізації», від 24.04.2008 №230 «Про внесення змін до наказу МОЗ України від 07.12.1998 №346», від 10.12.2010 №1088 «Про удосконалення післядипломної освіти лікарів» та у відповідності до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року співробітниками кафедр післядипломної освіти лікарів стоматологів-ортопедів ЛНМУ імені Данила Галицького (зав. каф.–проф. Вовк Ю.В.).

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Основною метою навчання на циклі спеціалізації з ортопедичної стоматології є надбання лікарем спеціальності стоматолога-ортопеда, передбаченої номенклатурою лікарських спеціальностей, затверджених наказом МОЗ України.

Контингент: лікарі-стоматологи, які закінчили інтернатуру за однією із спеціальностей стоматологічного профілю і змінюють спеціальність. Навчання проводять за програмою, яка включає 10 окремих курсів, на базі яких розроблений конкретний навчальний план циклу спеціалізації з ортопедичної стоматології. Додатковими програмами передбачено вивчення питань організації невідкладної допомоги, туберкульозу, радіаційної медицини, СНІДу та організації його запобігання, епідеміології інфекційних хвороб, а також розділу з військово-медичної підготовки з відповідними підрозділами у відповідності до листа МОЗ України №08.01-47/29557 від 10.10.2014 р.

Система навчання передбачає: лекційний курс, практичні, семінарські заняття та самостійну роботу.

Крім цього, програмою також передбачено базовий, рубіжний та заключний контроль. Іспит складається з трьох етапів: здача практичної частини (опанування практичними навичками), заключний комп'ютерний контроль та теоретична частина у вигляді співбесіди.

Тривалість навчання на циклі – 4 місяці, що дає змогу повністю оволодіти матеріалом і практичними навичками з обраної спеціальності.

Для складання іспиту на циклі спеціалізації використовують комп'ютерну атестаційну програму, затверджену МОЗ України.

Слухачі, які успішно засвоїли програму та склали іспит, одержують сертифікат встановленого зразка про присвоєння звання лікаря-спеціаліста за фахом «Ортопедична стоматологія».

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

циклу спеціалізації з фаху «Ортопедична стоматологія»

Тривалість навчання – 4 місяці (618 год.).

Мета навчання на циклі: придбання спеціальних теоретичних знань, практичних умінь та професійних навичків, необхідних для самостійної роботи лікаря стоматолога-ортопеда.

Контингент: лікарі, які закінчили інтернатуру за фахом «Стоматологія».

Код курсу	Назва курсу	Кількість навчальних годин				Всього
		Лекцій	Практ занят.	Семінари	Самостійні	
1	2	3	4	5	6	7
1.	Організація стоматологічної ортопедичної допомоги	2	12	2	4	20
2.	Функціональна анатомія зубо-щелепної системи	2	16	2	18	38
3.	Практичне біоматеріалознавство	6	14	4	6	30
4.	Обстеження хворого в клініці ортопедичної стоматології та підготовка до протезування	4	18	4	8	34
5.	Клініка і ортопедичне лікування дефектів твердих тканин зубів	2	18	6	10	36
6.	Клініка і ортопедичне лікування часткових дефектів зубних рядів незнімними конструкціями зубних протезів	4	22	8	14	48
7.	Клініка, ортопедичне лікування часткових дефектів зубних рядів знімними протезами	4	22	8	12	46
8.	Ортопедичне лікування повної втрати зубів знімними протезами	4	22	6	18	50
9.	Діагностика, клініка, ортопедичні методи лікування захворювань пародонту із застосуванням незнімних та знімних конструкцій	6	18	6	8	38
10.	Помилки та ускладнення в в практичній роботі лікаря ортопеда-стоматолога, методи їх усунення та профілактики	4	18	4	8	34
11.	Діагностика, клініка та ортопедичні методи лікування патологічної стертості зубів	2	12	2	6	22
12.	Діагностика, клініка та ортопедичні методи лікування захворювань СНЩС	8	18	12	10	48
13.	Основні принципи ортопедичного лікування дефектів зубних рядів з використанням імплантатів	8	24	8	8	48

1	2	3	4	5	6	7
	<i>Разом по кафедрі</i>	56	236	72	130	492
<i>ДОДАТКОВІ ПРОГРАМИ</i>						
1.	Медична інформатика					6
2.	Медицина катастроф					8
3.	Променева діагностика					24
4.	Радіаційна медицина					8
5.	Інфекційні хвороби					24
6.	Менеджмент в охороні здоров`я					24
7.	Лікова психологія					16
8.	Медичне право					16
	Всього за додатковими програмами					126
	<i>Разом</i>					618

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ
циклу спеціалізація
за фахом «Ортопедична стоматологія»

№	Назва лекції	Число годин
1.	Організація ортопедичної стоматологічної допомоги. Питання лікарської етики та деонтології.	4
2.	Клінічні методи обстеження хворого в практиці стоматолога-ортопеда. Сучасні методи обстеження та морфо- функціональна будова ЗЩС.	4
3.	Покази до протезування дефектів коронкової частини зуба. Різновиди вкладок, вінірів, коронок. Штифтові конструкції, їх види..	6
4.	Клінічні та лабораторні етапи виготовлення металокерамічних коронок та мостоподібних протезів.	6
5.	Клініко-біомеханічні аспекти протезування дуговими протезами. Конструкційні особливості та планування дугового протеза.	4
6.	Морфологічні та функціональні зміни ЗЩС при повній відсутності зубів. Ортопедичні методи відновлення жувального апарату при повній відсутності зубів.	4
7.	Сучасні методики виготовлення повних знімних протезів.	4
8.	Пластмаси в ортопедичній стоматології. Метали та сплави, які застосовуються для виготовлення зубних протезів.	4
9.	Класифікація, клінічні ознаки та діагностика захворювань пародонту. Комплексне обстеження пацієнтів із захворюваннями пародонту.	4
10.	Керамічні маси в клініці ортопедичної стоматології. Відбиткові матеріали, методики зняття відбитків.	4
11.	Лікування захворювань пародонту постійними шинами, шинами-протезами , види тимчасового шинування. Ортопедичне лікування захворювань пародонту. Вибіркове пришліфовування зубів.	6
12.	Клінічні прояви та класифікація захворювань СНЩС. Синдром больової дисфункції. Методи обстеження та принципи ортопедичного лікування захворювань СНЩС.	6
	Всього	56

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
Циклу спеціалізація за фахом
«Ортопедична стоматологія»

№	Назва теми	Години
1.	Основні показники діяльності стоматологічних поліклінік, кабінетів та відділень. Критерії медико-економічної оцінки надання стоматологічної допомоги.	6
2.	Будова зубних рядів верхньої та нижньої щелепи. Прикус, його види.	6
3.	Анатомо-функціональна будова пародонту та слизівки порожнини рота. Резервна та залишкова витривалість пародонту. Біомеханіка жувального апарату. Артикуляція та оклюзія.	6
4.	Групи жувальних м'язів. Жувальна сила та жувальний тиск. Будова та функції СНЩС.	6
5.	Клінічні та додаткові методи обстеження ортопедичних стоматологічних хворих. Підготовка порожнини рота до протезування.	10
6.	Функціональні та статичні методи визначення ефективності жування.	6
7.	Методи знечулення в ортопедичній стоматології. Клініка, диференційна діагностика та надання допомоги при невідкладних станах.	8
8.	Класифікація порожнин зубів. Покази до протезування дефектів коронок зубів вкладками, коронками, штифтовими конструкціями. Клініко-лабораторні етапи виготовлення вкладок.	8
9.	Протезування дефектів коронок зубів напівкоронками, вінірами та екваторними коронками. Комбіновані та жакетні коронки.	8
10.	Клініко-лабораторні етапи виготовлення куксо-кореневих вкладок. Штифтові конструкції, їх різновиди.	8
11.	Клініка та класифікація дефектів зубних рядів. Покази до протезування мостоподібними протезами.	8
12.	Клініко-лабораторні етапи виготовлення металокерамічних та металополімерних мостоподібних протезів.	10
13.	Особливості препарування під суцільнолітні конструкції. Інструментарій.	8
14.	Методи отримання відбитків у незнімному протезуванні. Ретракція ясен.	6
15.	Тимчасові незнімні конструкції. Оклюдатори та артикулятори.	6
16.	Протезування адгезивними мостоподібними протезами.	6
17.	Покази до протезування часткових дефектів зубних рядів знімними протезами. Види знімних протезів. Способи фіксації ЧЗП. Система кламерів Нея. Клініко-лабораторні етапи виготовлення ЧЗП.	8
18.	Клініко-лабораторні етапи виготовлення ЧЗП із металевим базисом, із двошаровим базисом методом литтєвого пресування. Знімні протези із дентаальвеолярною фіксацією.	6
19.	Покази та проти покази до застосування бюгельних протезів. Планування конструкції дугового протеза. Паралелометрія. Види фіксуючих елементів. Клініко-лабораторні етапи виготовлення бюгельних протезів.	8
20.	Класифікація беззубих щелеп. Будова та співвідношення беззубих щелеп. Клінічне обстеження пацієнта при повній втраті зубів. Протезне поле та протезне ложе. Методи фіксації та стабілізації знімних протезів при повній втраті зубів.	8
21.	Клініко-лабораторні етапи виготовлення повних знімних протезів. Оцінка стану слизової оболонки протезного ложа. Отримання	8

	анатомічних та функціональних відбитків беззубих щелеп. Проби Гербста. Методи визначення центрального співвідношення беззубих щелеп	
22.	Перевірка конструкції повних знімних протезів. Здача протезів, їх корекція. Правила користування та догляд за протезами.	6
23.	Класифікація матеріалів, що застосовуються в ортопедичній стоматології	8
24.	Матеріали для фіксації незнімних конструкцій. Допоміжні матеріали. Сплави металів, відбілюючі матеріали, флюси, припої. Керамічні маси. Пластмаси.	8
25.	Клініка та діагностика захворювань пародонта. Травматична оклюзія. Вибіркове пришліфовування зубів.	8
26.	Тимчасове та постійне шинування зубів при захворюваннях пародонта. Види стабілізації зубів. Вибір раціональної конструкції протеза при патології пародонта.	8
27.	Етіологія, клініка, діагностика та лікування захворювань СНЩС.	10
28.	Клінічна картина різних форм патологічного стирання зубів, їх діагностика та методи ортопедичного лікування.	8
29.	Ортопедичне лікування зламів щелеп. Особливості лікування зламів беззубих щелеп та після резекції нижньої щелепи. Контрактури нижньої щелепи. Протезування при дефектах обличчя. Екзопротези.	8
30.	Необхідні умови для проведення операції дентальної імплантації. Вибір конструкції протезу на імплантаті залежно від топографо-анатомічних умов дефекту. Конструкції дентальних імплантатів та необхідні умови для протезування на них.	10
31.	Актуальні питання організації медичного забезпечення військ воєнного та мирного часу. Сучасна система лікувально-евакуаційного забезпечення ЗСУ.	8
Всього г		236

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
Циклу спеціалізація за фахом
«Ортопедична стоматологія»

№ п/п	Найменування теми	години	Вид семінару
1.	Структура та принципи організації роботи стоматологів-ортопедів у сучасних умовах.	2	залік
2.	Характеристика будови зубних рядів верхньої та нижньої щелепи. Прикус, його види. Артикуляція та оклюзія Функціональна анатомія зубощелепної системи	4	залік
3.	Анатомо-топографічна будова та функції СНЦС.	2	залік
4.	М'язева система жувального апарату. Біомеханіка жувального апарату.	2	залік
5.	Клінічні та додаткові методи обстеження ортопедичних стоматологічних хворих.	2	залік
6.	Методи знечулення. Ускладнення та надання невідкладної допомоги при знечуленнях.	4	залік
7.	Методи визначення ефективності жування. Підготовка порожнини рота до протезування	2	залік
8.	Протезування дефектів коронок зубів вкладками, вінірами та напівкоронками.	2	залік
9.	Протезування при повній втраті коронки зуба. Види штифтових зубів.	2	залік
10.	Особливості препарування зубів під суцільнолітій конструкції.	4	залік
11.	Протезування металокерамічними та металопластмасовими мостоподібними протезами.	4	залік
12.	Можливі помилки при протезуванні дефектів коронок зубів та методи їх усунення.	2	залік
13.	Вибір опорних зубів та вимоги до них. Види мостоподібних протезів при конвергенції зубів.	2	залік
14.	Переваги та недоліки металокерамічних та металопластмасових мостоподібних протезів.	2	залік
15.	Топографо-анатомічні особливості дефектів зубних рядів для знімних протезних конструкцій.	2	залік
16.	Розподіл жувального тиску та навантаження при дуговому протезуванні. Фіксація та стабілізація ЧЗП.	2	залік
17.	Підбір кламерів, замкові кріплення, телескопічні коронки для фіксації дугових протезів. Паралелометрія.	4	залік
18.	Особливості вибору фіксації бюгельних протезів на верхній та нижній щелепах.	2	залік
19.	Фіксація та стабілізація знімних протезів Визначення центрального співвідношення щелеп при повній втраті зубів.	2	залік
20.	Відбиткові та допоміжні матеріали Пластмаси, керамічні маси, металеві сплави в клініці ортопедичної стоматології, їх характеристика.	2	залік
21.	Методи обстеження пацієнтів із захворюваннями пародонту. Види ортопедичного лікування. Помилки та ускладнення при ортопедичному лікуванні пацієнтів із захворюваннями пародонту.	4	залік

22.	Особливості комплексного лікування захворювань СНЩС на сучасному етапі.	4	залік
23.	Ортопедичні методи лікування патологічного стирання зубів.	2	залік
24.	Особливості клініко-лабораторних етапів виготовлення конструкцій зубних протезів фіксованих на дентальних імплантатах.	4	залік
25.	Організація терапевтичної, хірургічної та ортопедичної стоматологічної допомоги при надзвичайних станах. Медична служба оперативних об'єднань.	4	залік
26.	Принципи і методи лікування вогнепальних поранень і травм щелепно-лицьової ділянки.	4	залік
Всього		72	

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗАНЯТЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
Циклу спеціалізації за фахом
«Ортопедична стоматологія»

№ п/п	Найменування теми	години
1.	Будова та функції СНЩС.	6
2.	Клінічні методи обстеження ЩЛД та визначення ефективності жування.	8
3.	Біомеханіка нижньої щелепи. Артикуляція та оклюзія.	6
4.	Функціональні та статичні методи визначення ефективності жування.	6
5.	Клініка, диференційна діагностика та надання допомоги при невідкладних станах.	8
6.	Штифтові конструкції, їх різновиди. Покази та проти покази до використання.	6
7.	Клініко-лабораторні етапи виготовлення суцільнолитих, металокерамічних та металополімерних коронок.	6
8.	Особливості препарування під суцільнолиті конструкції. Інструментарій. Методи отримання відбитків у незнімному протезуванні. Ретракція ясен.	8
9.	Види оклюдаторів та артикуляторів.	6
10.	Технологія литва каркасів мостоподібних протезів. Принципи та методи литва. Усадка сплавів металів, способи її компенсації.	6
	Клініко-лабораторні етапи виготовлення часткових знімних протезів.	8
11.	Клінічне обстеження пацієнта при повній втраті зубів.	8
12.	Методи фіксації та стабілізації знімних протезів при повній втраті зубів.	6
13.	Методи визначення центрального співвідношення беззубих щелеп.	6
14	Оцінка стану слизової оболонки протезного ложа. Отримання анатомічних та функціональних відбитків беззубих щелеп. Проби Гербста.	6
16	Перевірка конструкції повних знімних протезів. Здача протезів, їх корекція. Правила користування та догляд за протезами	8
	Діагностика, клініка, ортопедичні методи лікування захворювань пародонту із застосуванням незнімних та знімних конструкцій	8
17.	Класифікація матеріалів, що застосовуються в ортопедичній стоматології Матеріали для фіксації незнімних конструкцій.	6
18.	Клінічна картина різних форм патологічного стирання зубів, їх діагностика та методи ортопедичного лікування.	8
Всього		130

Згідно з вимогами кваліфікаційної характеристики лікаря стоматолог - ортопед повинен вміти:

1. Діагностувати:
 - непритомність;
 - травматичний шок;
 - гострий судинний колапс;
 - гостру серцеву та дихальну недостатність;
 - інсульт;
 - алергічні реакції (анафілактичний шок, набряк Квінке та ін.);
 - епілептичний напад.
2. Надати первинну допомогу при :
 - непритомності;
 - травматичному шоці;
 - гострому судинному колапсі;
 - гострій серцево-судинній та дихальній недостатності;
 - інсульті;
 - алергічних реакціях (анафілактичний шок, набряк Квінке та ін.);
 - епілептичному нападі.
3. Проводити обстеження стоматологічного хворого, застосовуючи основні та допоміжні методи дослідження.
4. Проводити диференційну діагностику основних стоматологічних захворювань.
5. Діагностувати аномалії розвитку зубів, зубних рядів, щелеп та прикусу, деформації щелеп та обличчя.
6. Проводити ортопедичне лікування таких захворювань:
 - патології твердих тканин зубів
 - патологічного стирання зубів та його ускладнень
 - часткової відсутності зубів
 - вторинних деформацій зубних рядів та порушень оклюзійних співвідношень
 - повної відсутності зубів
 - патології тканин пародонта
 - захворювань скронево-нижньощелепного суглоба
 - переломів щелеп
 - уроджених та набутих дефектів і деформацій щелепно-лицевої ділянки.

Повинен володіти наступними маніпуляціями та технікою операцій:

1. Провести первинну обробку ран, перев'язати та тампонувати рани.
2. Провести трахеотомію.
3. Здійснити передню та задню тампонаду носа.
4. Проводити непрямий масаж серця.
5. Провести штучну вентиляцію легень шляхом дихання "рот у рот" та "рот у ніс".
6. Промити шлунок.

7. Вжити спеціальні заходи при особливо загрозливих інфекціях, за радіаційних обставин, у надзвичайних ситуаціях.
8. Надати невідкладну допомогу при гострому зубному болю, переломі та вивиху зубів, переломі верхньої та нижньої щелеп, вивиху скронево-нижньощелепного суглоба.
9. Технікою зняття коронок.
10. Технікою отримання анатомічних та функціональних відбитків.
11. Відпрепарувати порожнину зуба під вкладку і отримати її репродукцію прямим способом.
12. Відпрепарувати зуб під вінір, металеву, пластмасову, комбіновану, суцільнолітиту коронки. Отримати робочий та допоміжний анатомічні відбитки.
13. Припасувати вкладку, вінір, штифтову конструкцію, штучну коронку на опорний зуб.
14. Зафіксувати вкладку, вінір, штифтову конструкцію, штучну коронку, мостоподібний протез на опорні зуби.
15. Припасувати індивідуальну ложку на верхній та нижній щелепах;
16. Методикою визначення та фіксацію ц.о. прикусними валиками та гіпсоблоками.
17. Технікою лігатурного зв'язування уламків щелеп за Айві, Гейкіну, Лімбергу, технікою накладання шини Тігерштедта.

Перелік практичних навичок лікаря стоматолога-ортопеда

1	Обстеження хворого із патологією зубо-щелепної системи: обсяг і методи
2	Надання невідкладної допомоги під час ортопедичного прийому
3	Препарування порожнини зуба під вкладку, отримання її репродукції прямим методом
4	Препарування зуба під напівкоронку та тричвертну коронку
5	Препарування зуба під суцільнолиту металеву коронку
6	Препарування зуба під суцільнолиту металокерамічну коронку
8	Препарування зуба під пластмасову коронку
9	Отримання відбитків різними відбитковими матеріалами при заміщенні дефектів коронкової частини зуба
10	Техніка отримання подвійного відбитку із силіконового відбиткового матеріалу при виготовленні металокерамічної конструкції зубного протеза
11	Визначення межі часткового знімного пластинкового протезу на верхній і нижній щелепах
12	Перевірка конструкції часткових знімних протезів
13	Корекція індивідуальної ложки нижньої щелепи при отриманні функціонально-присмоктуючого відбитка з використанням проб Гербста
14	Корекція індивідуальної ложки верхньої щелепи при отриманні функціонально-присмоктуючого відбитка з використанням проб Гербста
15	Визначення та фіксація центральної оклюзії при повній відсутності зубів
16	Визначення та фіксація центральної оклюзії при III групі дефектів зубного ряду (за Бетельманом)
17	Визначення та фіксація центральної оклюзії при II групі дефектів зубного ряду (за Бетельманом)
18	Методи виготовлення індивідуальних ложок для верхньої та нижньої беззубих щелеп
19	Техніка усунення помилок на етапі перевірки конструкції часткових та повних знімних протезів на воскових базисах
20	Техніка корекції часткових і повних знімних протезів
21	Техніка проведення вибіркового пришліфування твердих тканин зубів при патології тканин пародонта

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Біда В.І., Павленко М.О., Біда О.В. Мостоподібні конструкції зубних протезів/ В.І. Біда, М.О. Павленко, О.В. Біда. – Л.: Галдент, 2007. – 83с.
2. Дворник В.М. Особливості визначення висоти центральної оклюзії у хворих із прикусом, що знижується/ В.М. Дворник // Український стоматологічний альманах. – 2006. – № 1. – С.28-31.
3. Дорошенко О.М. Способи медикаментозної корекції патологічних змін тканин протезного ложа у ранні терміни адаптації до знімних протезів/ О.М. Дорошенко//Дентальные технологии. – 2007. – № 3-4 (34-35). – С.38-41.
4. Король М.Д. Цементи для фіксації незнімних протезів: Навч. посіб./ М.Д.Король, О.Д.Оджубейська. – В.: Нова книга, 2006. – 96с.
5. Лобань Г.А. Мікробіологія, вірусологія та імунологія порожнини рота: Навч. посіб. /Г.А.Лобань, В.І. Федорченко. – П.: Верстка, 2004. – 122с.
6. Макеєв В.Ф. Ортопедична реабілітація хворих з дефектами та деформаціями зубо-щелепної системи, зумовленими незрощеннями піднебіння / В.Ф. Макеєв // Дентальные технологии. – 2007. – № 3-4 (34-35). – С.88-91.
7. Макеєв В.Ф., Когут О.К. Дослідження вмісту металів і мікроструктури зубопротезних сплавів на основі благородних металів / В.Ф. Макеєв, О.К. Когут // Современная стоматология. – 2007. – №4 (40). – С. 116-119.
8. Павленко О.В., Касіячук М.В. Застосування нових технологій профілактики атрофії альвеолярного паростка / О.В. Павленко, М.В. Касіячук // Дентальные технологии. – 2007. – № 3-4 (34-35). – С. 79-81.
9. Приватна стоматологічна практика: Юридичні, економічні, фінансові, облікові та соціальні аспекти в стоматології / О.В. Павленко, П.М. Скрипников, Д.Р. Шиленко та ін. – К.: Червона Рута-Турс, 2009. – 377 с.
10. Рожко М.М., Михайленко Т.М., Онищенко В.С. Довідник з ортопедичної стоматології / М.М. Рожко, Т.М. Михайленко, В.С.Онищенко . – К.: "Книга плюс". – 2004. – 291с.
11. Рожко М.М. Зубопротезна техніка / М.М. Рожко, В.П. Неспрядько та ін. – К.: Книга плюс. – 2006.– 543с.
12. Самойленко А.В. Сучасні аспекта етіології, патогенезу та лікування різних клінічних варіантів генералізованого пародонтиту: автореф. дис. на здобуття вченого ступеня доктора мед. наук: 14.01.22 – Стоматологія / А.В. Самійленко. – Ін-т стоматології АМН України. – Одеса, 2003. – 34 с.
13. Шинчуковський І.А. Показання, клінічні особливості заміщення дефектів коронок бокових зубів вкладками та технологія їх виготовлення: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд.мед.наук: 14.01.22 – Стоматологія / І.А. Шинчуковський. – Нац.мед.ун-т ім. О.О. Богомольця. – К., 2006. – 20с.
14. Конституція України: стаття 49, 46, 48, 50.
15. Збірник загальних нормативно-правових положень з ортопедичної стоматології і зубопротезного виробництва / В. А. Лабунець та ін; Нац. акад. мед. наук України, ДУ "Ін-т стоматології". - Одеса., 2015. - 971 с.
16. Рожко М.М., Неспрядько В.П., Палійчук І.В. Ортопедична стоматологія: підручник -К.: Медицина, 2020. - 720 с.
17. Freedman G. Contemporary Esthetic Dentistry: Practice Fundamentals Quint.Publ. –2011.- 2289 p.
18. Новини стоматології. // 2016-2021pp.
19. Вільямс С. Короткий посібник з телерентгенограми /Під ред. проф. Фліса П.С. – Львів. – 110с.
20. Король М.Д., Коробейніков Л.С., Кіндій Д.Д., Ярковий В.В. Оджубейська О.Д. Тактика курації хворих у клініці ортопедичної стоматології. Полтава: Астроя, 2003 – 52 с.
21. Зубопротезна техніка. /Л.Д. Чулак, В.Г. Шутурминский – Одесса, 2001 г. - 315 с. . .

22. O'Brien W.J. Dental materials and their selection 3 edn. Quint. Publ. Co, Inc, 2002.
23. Мюллер Х. П. Пародонтологія. Львів: ГалДент, 2004. 256 с.
24. Романова Ю. Г., Лепский В.В. Особенности эксплуатации акрилового зубного протеза при хроническом кандидозе полости рта // Вісник стоматології. 2011. № 3. С. 70 -72.
25. Saravanan M., Kumar A., Padmanabhan T.V., Banu F. Viscoelastic properties and antimicrobial effects of soft liners with silver zeolite in complete dental prosthesis wearers: an in vivo study // Int J Prosthodont. 2015. V.28, №3. P.265-269.
26. Нідзельський М. Я., Криничко Л.Р. Структурні зміни в зубних протезах, виготовлених з акрилових пластмас, у різні строки користування ними та їх вплив на тканини порожнини рота // Современная стоматология. 2011. № 5. С. 88–91.
27. Палійчук І.В., Рожко М.М., Куцик Р.В. Вивчення стану місцевого імунітету та мікробіоценозу протової порожнини в осіб, схильних і несхильних до виникнення протезних стоматитів при лікуванні знімними пластиковими протезами із акрилових пластмас // Український стоматологічний альманах. 2010. № 5. С. 29 – 33.
28. Ожоган З.Р., Шуклін В.А., Мельник Н.С., Ожоган І.А. Спосіб визначення концентрації залишкового мономеру у зубних протезах, виготовлених із застосуванням акрилових пластмас. Київ, 2011. 20 с.
29. Chaves C.A., Machado A.L., Vergani C.E., de Souza R.F., Giampaolo E.T. Cytotoxicity of denture base and hard chairside relin materials: A systematic review // J. Prosthet. Dent. 2012. V.107. P. 114–127.
30. Goiato M.C., Freitas E., dos Santos D., de Medeiros R., Sonogo M. Acrylic resin cytotoxicity for denture base--literature review // Adv Clin Exp Med. 2015. V.24. P. 679–686.
31. Заблоцький Я.В. Імплантація в незнімному протезуванні: Монографія. —Львів: Галдент. — 2006. — 156 с.
32. Хекманн З.М., Лінке Й.Й., Вінтер В., Вебер Х.-П. Біомеханіка покривних протезів з опорою на імпланти//Новини стоматології. — 2002. — №2. — С.9-15.
33. Hammerle CHF, Chen ST, Wilson TG Consensus Statements and Recommended Clinical Procedures Regarding the Placement of Implants in Extraction Sockets. Int J Oral Maxillofacial Implants 2004; 19 S: 26-29
34. Testori T., Bianchi F. Ideal implant position in a maxillary anterior extraction socket. Academy News, Volume 14, №2, 2003.
35. Dawson P.E. Functional occlusion: from TMJ to smile design. Vol I st Louis (MO): Mosby and Co. 2007: 347.
36. Michael G. Newman, Henry H. Takei, Perry R. Klokkevold, Fermin A. Caranza: Caranzas Clinical Periodontology. 10 th edition, 1286, 2006
37. Nita M. Mazurat Discuss Before Fabricating: Communicating the Realities of Partial Denture Therapy. Part I: Patient Expectations /Nita M. Mazurat, Randall D. Mazurat //Journal of the Canadian Dental Association –2003, Vol. 69, №2– 90-94.
38. Dawson P.E. Functional occlusion: from TMJ to smile design. Vol I st Louis (MO): Mosby and Co. 2007: 347.
39. Missing the Mark: Accurate Observation of Occlusal Forces / Kerstein, Rober //Advances in CAD/CAM Dentistry. Summer 2008. – Vol. 1. № 1. – P. 11-13.
40. . Polednik B. Exposure of staff to aerosols and bioaerosols in a dental office. Build Environ 2021;187:107388
41. Bentley CD, Burkhart NW, Crawford JJ. Evaluating spatter and aerosol contamination during dental procedures. J Am Dent Assoc 1994;125:579–584
42. Lempel E, Szalma J. Effect of spray air settings of speed-increasing contra-angle handpieces on intrapulpal temperatures, drilling times, and coolant spray pattern. Clin Oral Invest 2022;26:523–533
43. Fennelly M, Gallagher C, Harding M, et al. Real-time monitoring of aerosol-generating dental procedures. J Dent. 2022 120:104092

44. Koch M, Graetz C. Spray mist reduction by means of a high-volume evacuation system—results of an experimental study. *PLoS One* 2021;16:
45. Yang WJ, Sun J. Effect of the spray pattern, water flow rate, and cutting position on the cutting efficiency of high-speed dental handpieces. *Int J Prosthodont* 2013;26:85–87
46. Nagraj SK, Eachempati P, Paisi M, Nasser M, Sivaramakrishnan G, Verbeek JH. Interventions to reduce contaminated aerosols produced during dental procedures for preventing infectious diseases. *Cochrane Databases Syst Rev* 2020;10:
47. Jacks ME. A laboratory comparison of evacuation devices on aerosol reduction. *J Dent Hyg*. 2002;76:202–206.
48. Koch M, Graetz C. Spray mist reduction by means of a high-volume evacuation system—results of an experimental study. *PLoS One* 2021;16:
49. Yang WJ, Sun J. Effect of the spray pattern, water flow rate, and cutting position on the cutting efficiency of high-speed dental handpieces. *Int J Prosthodont* 2013;26:85–87
50. Nagraj SK, Eachempati P, Paisi M, Nasser M, Sivaramakrishnan G, Verbeek JH. Interventions to reduce contaminated aerosols produced during dental procedures for preventing infectious diseases. *Cochrane Databases Syst Rev* 2020;10:
51. Nulty A, Lefkaditis C, Zachrisson P, Van Tonder Q, A clinical study measuring dental aerosols with and without a high-volume extraction device. *Br Dent J*. 2020;20:1–8
52. . Johnson IG, Jones RJ, Gallagher JE, et al. Dental periodontal procedures: a systematic review of contamination (splatter, droplets, and aerosol) in relation to COVID-19. *Br Dent J Open* 2021;7:15
53. . Bhandary N, Desai A, Shetty YB. High-speed handpieces. *J Int Oral Health* 2014;1:130–132
54. Yang M, Melendez M та ін. Зменшення аерозольного забруднення слини в клініці стоматологічної школи . *BMC Oral Health* 2021:52
55. . Samaranayake LP, Fakhruddin KS, Buranawat B, Panduwawala C. The efficacy of bioaerosol reducing procedures used in dentistry: a systematic review . *Acta Odontol Scand* 2020; 79 :69–80.
56. Асоціація між захворюваннями пародонту та серцево-судинними захворюваннями, діабетом та захворюваннями органів дихання: консенсусний звіт спільного семінару Європейської федерації пародонтологів (EFP) та Європейського підрозділу Всесвітньої організації сімейних лікарів (WONCA Europe), *Журнал клінічної пародонтології* 2023 Том 50 випуск 6 с.819-841 <https://doi.org/10.1111/jcpe.1380>